РОЗДІЛ 5. ГУМАНІТАРНІ ЗНАННЯ

УДК 141.319.8

DOI <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2019-2-132-139>

Алла Лантух,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5043-1816>

м. Харків

Ольга Гульбс,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7614-839X>

м. Умань

Валерій Лантух,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2891-5742>

м. Харків

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ВЕКТОРІ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ НА ЗЛАМІ ТИСЯЧОЛІТЬ

Анотація.

У статті розглянуто проблему людини на зламі XX і XXI ст. у векторі філософської антропології. Це період «постантропології», де людина перебуває в ситуації «людської кризи», для якої характерним є те, що в неї виникло ясне усвідомлення того, коли людина не є більше володарем у Всесвіті, що в неї з'явилося усвідомлення власного кінця. Для розв'язання цієї проблеми має змінитися природа людини, її ментальність. Тому виникає необхідність: методологічної рефлексії культури для того, щоб культура була поставлена в безпосередній зв'язок з людиною як родовим єством; підвищувати рівень екологічної культури та почуття соціальної відповідальності людини; відкинути зазіхання на панування над природою, установку на безмежний прогрес у техніці та матеріальному зростанні; відмови від ментальності тоталітарної культури як породження і невід'ємного атрибуту тоталітарної системи суспільства; естетики життя.

Ключові слова: людина; філософська антропологія; постжиття; постлюдина; постантропологія.

Проблема людини завжди була і є головним предметом філософського дискурсу. Проте в XX ст. знову постало питання про «антропологічний поворот» у філософії. Це відбулося не тому, що накопичилося багато знань про людину, які потрібно було узагальнити та систематизувати, а тому, що сформувалася ситуація «людської кризи», виникло усвідомлення того, що людина не є більше володарем Всесвіту, що вона не є вінцем еволюції. Свідченням цього є XX ст., коли «вирвалися» назовні такі демонічні сили злоби та ненависті, що знаходилися потайки у свідомості людини, які можуть одразу покінчити з людиною і з усім живим на Землі. Перед людством гостро постала проблема його кінця – не лише індивіда, а й людства в цілому. У людини виникло усвідомлення власного кінця. Це спонукало до виникнення перманентного відчуття випадковості, зайвості існування та непередбачуваності долі. На це відреагувала філософія на зламі тисячоліть, яка поклала початок доби «постантропології».

Філософська антропологія – це вчення про людину, філософія людини. Завдання цього філософського напряму – вивчення й обґрунтування сутності людського буття та людської індивідуальності. На межі XX і XXI ст. проблема людини стала ще більш затребуваною, адже ситуа-

ція в добу «постантропології» вимагала нового осмислення. На це відреагували такі філософи: Л. Блозва, І. Бойченко, П. Гуревич, В. Воропасва, Т. Лютий, Ф. Фукуяма, Н. Хамітов, С. Хоружий та ін. [1]. Саме їхні праці забезпечили створення методологічної бази до розкриття проблеми.

Розрив, що виник перед людством за результатами «людської кризи», викликав загострений інтерес до людини, антропологічного повороту у філософії, що стало спробою знайти рецепти врятування людини у самій людині.

Мета та завдання статті – показати, як сучасна філософська антропологія розв’язує проблему перегляду всієї системи відношення людини із світом і з самим собою в кризових умовах існування людини на зламі століть.

Філософи, аналізуючи феномен філософського мислення на межі XIX і XX ст. як розквіт філософсько-гуманістичної думки, підкреслюють, що антропологічний ренесанс простежується в цей час у загостреному інтересі до проблеми людини, у відродженні антропоцентричних за характером варіантів дослідної парадигми, у знаходженні нових шляхів розуміння людини, пошуках цілісного підходу до цієї проблеми [2]. Якщо межа XIX і XX ст. була означена «антропологічним поворотом», то межу XX і XXI ст. можна вважати добою «постантропології».

На межі століть посилюються апокаліптичні мотиви та настрої. Філософи, описуючи ситуацію «шок межі століть», відмічають, що для неї типовими є межово-часові настрої, коли очікування, спрямовані в майбутнє, змішані з розчаруваннями від минулого, яке пофарбовано передчуттями невідомих космо-містичних катаклізмів, що накладаються на розуміння надзвичайно складної сучасної ситуації. Це трансформує особливу безвихідь сприйняття сьогодення злама століть [2]. Фіналістичний настрій має різні масштаби «кінця світу». Вочевидь, біологи передбачають «омніцид», тобто кінець існування людини як виду. Окрім того, безпосередньо спостерігається прискорення всіх процесів, що відбуваються у світі, що є ознакою прогресуючого «стискання» часу, кінцем якого і стане зупинка світу, його «кінець».

У цьому випадку йдеться не стільки про кінець світу або історії в цілому, скільки про кінець культури, створеної людиною прометеєвського типу, що вичерпала можливості свого розвитку. Спрага влади, прагнення підкорювати і переробляти світ, самоствердження, ворожість людини прометеївського типу відносно до світу, з яким вона воює, замість того, щоб довіряти і співпрацювати з ним, обертаються душевним надломом і жахом. Не дивлячись на те, що прометеївська людина героїчна, вона водночас раціоналістична і, в певному розумінні, бездуховна, що відображається на її фетишистському захопленні технікою, прогресом, який вона розуміє одномірно. Фактично – це часткова людина, розподілена у самій своїй природі і тому породжує сили і тенденції роз’єднання [3, с. 66]. Невміння пристойно користуватися благами цивілізації призводить до того, що людина опиняється заручником обставин, що починають погрожувати її розуму та душі.

Сучасні представники філософської антропології, посиляючись на іспанського філософа Х. Ортегу-і-Гассета, який оперував поняттям «людина маси» [4], стверджують, що сформувався новий тип людини, який не вважає за потрібне обґрунтувати власні претензії та вчинки ні перед іншими, ні перед самим собою. Людина маси за своєю суттю є вульгарною, вона голосно заявляє про свою вульгарність і прагне її стверджувати скрізь. Людина маси відкинула традиційні норми та цінності культури та моралі, проте не замінила їх новими, кращими: вона прагне жити і діяти поза межами культури та моралі, вона, як заявляють дослідники, – варвар XX ст. [5, с. 245].

Становлення масового суспільства та масової людини гостро поставило проблему необхідності перегляду системи відносин людини зі світом і з самою собою. Вочевидь, у XXI ст. необхідна інша парадигма цих відношень, інше їх осмислення. Все це – проблеми багатоаспектного розуміння екології: природи, самої людини, душі. Як зазначають антропологі філософії, зневірений дух пізнання, що перетворює науку в знаряддя руйнування природи, збочення людських

потреб, примушують інтенсифікувати виробництво замість більш раціонального використання його продуктів/продукції, поступово перетворюють природний світ у світ постприродний [3, с. 72]. Практично кожний крок, який робила людина на шляху наукового та науково-технічного прогресу, був кроком, що наближав її не до звеличення розуму, а до майбутньої катастрофи. Як відомо, людський характер, що занадто захоплений технікою, має намір, максимально механізувати прояви життя, перетворити органічне в неорганічне. Так, Е. Фромм визначав його як некрофільський, і він був правий, бо угледів у цьому глибинну небезпеку переродження самого людського характеру, що, деантропологізувало творчість, і людина в решті-решт втратила будь-який сенс власного перебування у бутті [3, с. 75]. Саме буття набуває ентропійного характеру, коли відбуваються рівноцінними та рівноможливими будь-які, навіть взаємовиключні тенденції розвитку. Це – умови народження постлюдини та початок постжиття.

Постлюдська цивілізація має два смисли. *Перший* – метафоричний, коли людина пішла з буття. Вона створила свій світ, який придбав незалежність від неї та зараз здатний розвиватися за власними автономними законами. Людина втратила контроль над цим світом і вимушена шукати способи самовизначення в ньому. *Другий* смисл є більш просунутим. Мається на увазі, що зроблені людиною відкриття та створені нею технології здатні змінити уяву про попередні характеристики людини. Легітимізація клонування, коли деякі люди отримують можливість мати живий склад власних «запчастин», успіхи трансплантації, маніпуляція генною інженерією, відкриття гена, відповідального за старіння організму, і можливостей блокування цього гену – усе це зробить людину (точніше, деяких людей) майже безсмертною. Отже, «деантропологізована людина», постлюдина маніфестує собою початок постжиття [3, с. 82].

Підвищення питомої ваги штучних форм у людській діяльності та її продуктах/продукції ставить поряд з природною реальністю її штучного «двійника». Відбувається віртуалізація життя, що блокує саму можливість жити, здійснює її «заміну псевдожиттям у віртуальному просторі». Таке подвоєння реальності, форм буття породжує не лише труднощі психологічного плану, а й необхідність нової соціалізації.

Перенесення головної ариї життя у віртуальну реальність може означати імітацію життя, коли це вже не власне життя, а лише деякий симулякр життя. Проте створена віртуальна реальність не створює жодної загрози для людини, якщо в неї сформована основа для правильного оцінювання обох реальностей, а також вироблені адекватні орієнтири для грамотного переміщення в них. Повне розчинення в просторі віртуальних реальностей означає відсіч метафізичного плану буття, а отже, збіднення глибинно-цінносних засад власного життя людини.

Стан, що називається постдійсністю, характеризується відчуттям, що впливає зі свідомості неможливості змінити те, що відбувається. Минуле скасоване, майбутнє є *fata morgana*, будь-яка діяльність нашоується на свої межі, народжені її ж власним розвитком. Так, Х. Ортега-і-Гассет, зазначав, що єдина життєва повнота, яку переживає сучасна людина, – це повнота «життєвої дезорієнтації», що пов'язана з втратою абсолютної системи цінностей [4]. Розчинення будь-якої перспективи, коли розвиток завмирає, починається через входження у фазу постдійсності, яка потайки починає замислюватися про евтаназію. Антропологи зазначають, що це неусвідомлене тяжіння до небуття є проявом своєрідного колективного неврозу. Колективний невроз виникає на підставі стресів і депресій у суспільстві, патодеструктивній мотивації сучасної культури [3, с. 87–88].

Особливість постжиття полягає в тому, що людина шукає спасіння і втіхи не у Бога і вірі, а у втечі у віртуальний світ. Дослідники вказують, що віртуальний світ сьогодні – це сотеріологічна реальність спасіння та втіхи для тих, хто шукає традиційного позбавлення від огидного життя.

У рамках визначення постжиття рельєфно виступає проблема імітації. Відмінною ознакою західної культури, починаючи з греків, стала узаконена нею імітація дій Бога та природи. Віртуальна реальність виникає в результаті спроби досягти замислу Бога, який створив реальну природу та реальний людський світ. Закономірним результатом розвитку цієї тенденції західноєвропейської культури є філософсько-економічна концепція К. Маркса, що закликає змінити світ. Проте остаточними, очевидними властивостями західноєвропейської культури ідеї іміта-

торства стають із створенням комп'ютерної техніки, яка починає заміщати людину у сфері розумової діяльності й імітувати роботу мозку.

Отже, процес експансії ідей технічної картини світу в культуру – це явище стихійне, його неможливо призупинити. У контексті філософської антропології, тут правий М. Хайдеггер, який вважає, що техніку необхідно винести, як біль. Здатна на це лише людина. Вона має бути такою, щоб зуміти вижити з технікою. Вона має бути більш глибокою, а не уподібнюватися самій техніці. Необхідно інше розуміння людини, яка розкриває власну повноту її індивідуального та соціального, морального й естетичного буття. Таке розуміння не може бути створено без допомоги філософії [6, с. 28–29].

Філософія ХХІ ст. увійшла в постантропологічну добу, для якої характерна відмова від ідеї людини як вищої цінності, що дає орієнтири для суспільного розвитку. Реальним результатом постантропологічного мислення вважається те, що різні соціальні інститути мають більшу цінність, ніж людина. Соціальна практика, інституціоналізуючись, затуляє людину. Це констатується філософією: «Сьогоденна практика, що розглядається спочатку як існуюча для людини, набуває самотискуючого характеру та підкоряє собі людину. Соціолог міг би назвати цей процес “інституалізованою практикою”, оскільки у цей момент практика виходить з-під контролю людської волі, що здійснюється через соціальні структури і управління, і починає жити власним самовідтворюючим життям – стає соціальним інститутом» [7, с. 35].

Характеризуючи постантропологічну добу як абсурдну і трагічну, філософи підкреслюють, що вона є добою переходу від «людства в собі» до «людства для себе». За такої доби найбільш яскраво проявляється двоїстість природи людини, яка осцилює між добром і злом, між хаосом і порядком. Суперечливий характер людського існування породжує і концепції, що відображають спектр альтернатив цього існування, діапазон яких перебуває між крайнім песимізмом та оптимізмом [5, с. 242].

Посилаючись на концепцію «стратегії виживання» людства, яку висунув А. Печчеї у своїх працях «Людські якості» та «Сто сторінок для майбутнього», філософи доходять висновку, що потрібен новий гуманізм, який вмонтується в технологічну добу з її комп'ютерами, генною інженерією, мікроелектронікою, лазерами, космічними супутниками, кабельним телебаченням тощо. Саме новий гуманізм має відігравати роль появи нових духовних, етичних, філософських, естетичних, соціальних, політичних, творчих мотивів поведінки, що є невичерпним джерелом для відновлення істинно людських почуттів: любові, дружби, солідарності, взаєморозуміння, жертвовності тощо [5, с. 244]. Особливості нового гуманізму полягають в тому, що він має свої етичні та естетичні засади у внутрішньому світі людини.

Сьогоднішній характер світової ситуації полягає в тому, що до цього часу ні сили природи, ні сили людей не змогли знищити або навіть перервати людський прогрес. Людство здавна пізнало кризи, що були викликані стихійними силами природи, як то: землетрусами, повеннями, засухами, епідеміями тощо. Проте ці кризи були породжені зовнішніми для людини силами і вона сама була лише їх жертвою. Криза, з якою надолужилося зіштовхнутися сучасному людству, є результатом діяльності самої людини, тобто вона має антропогенний характер [8].

Висновок один – має змінюватися природа людини, зокрема, її ментальність. Це логічно, адже сучасна доба, досягнувши свого апогею в становленні глобальних протиріч людини з природою і з собою, потребує інтегрального типу мислення, що забезпечить єдність певних наукових методів дослідження [9]. Перед людством повстає цілий комплекс проблем, пов'язаних із пошуком нового типу ментальності. Ці проблеми можливо транслювати так.

1. *Необхідність методологічної рефлексії культури для того, щоб культура була поставлена в прямий зв'язок з людиною як родовим еством.* Викликано це тим, що виникла необхідність нового розуміння Конституції, нової ідеології Конституції в сучасній цивілізації. Це має бути Конституція, як Основний Закон Людини: закон верховенства та самоцінності людини, громадянина, суспільства, особистості над владою, а не навпаки (В. Бровко) [10, с. 265].

2. *Необхідність підвищувати рівень екологічної культури та почуття соціальної відповідальності людини.* «Право на майбутнє – це не риторичне питання: напередодні третього тися-

чоліття зустрічається і екологічний нігілізм, і загроза нової варваризації, і загроза всьому живому на Землі. Вочевидь, перехід біосфери до ноосфери... не може відбутися автоматично» (О. Яшина) [9, с. 268].

3. *Необхідність відкинути зазіхання на панування над природою, установку на безмежний прогрес у техніці та матеріальному зростанні.* Передбачається здійснити справжній переворот і в культурі мислення, і в поведінці людини: навчитися розв'язувати задачі в нестабільних обставинах, навчитися осмислюючому пізнанню, що об'єднує раціональне наукове пізнання з позанауковим або іонауковим досвідом, з менталітетом (Ф. Мартинов) [9, с. 270].

4. *Необхідність відмови від ментальності тоталітарної культури як породження та невід'ємного атрибуту тоталітарної системи суспільства.* Це означає процес формування нової парадигми мислення та культури, що знаходить вираження у філософії не насилля; не насилля має стати концептуальною складовою менталітету та культури людської особистості, а людства на порозі третього тисячоліття (М. Усалко) [9, с. 274].

5. *Необхідність естетики життя.* Це зумовлено тим, що одним із важливих напрямів у формуванні та наповненні антропології сучасним змістом є створення високої естетики життя. Необхідно наповнити реальним змістом відомий принцип «краса рятує світ» (Н. Хамітов) [11].

6. Серед усіх «рятувальних» проєктів людини існує і концепція, що віддає пріоритет суспільству, а не людині, виживанню людства, а не егоцентричній особистості. Загроза тотальної загибелі цивілізації в усіх сенсах (фізичному, духовному, культурному, біологічному) висуває питання про право на майбутнє. Тому перед філософією ХХ ст. постала задача виробити *єдину систематичну теорію людини*. Насправді виконання цього завдання постає зовсім неможливим. Проте воно було поставлено з повною відповідальністю та нараховувало багато спроб для його виконання [12, с. 5]. Однак не лише антропологічний бум обумовив сучасну філософську ситуацію. Не можливо не бачити, що у ХХ ст. рівнозначними були дві тенденції: *перша* спроба – обґрунтувати все знання та весь світ, виходячи з людини, *друга* спроба – подолати «антропологічний сон» і прийти до об'єктивного знання, до якоїсь очищеної від людини онтології, до дійсного буття. На думку філософів, майбутня, коеволюційна з природою, космо-сом, з самою людиною антропологія закличе нову культуру створити «живознання», або «знання серцем», на якому наголошувала квазірелігійна філософія, яка буде вимагати сакралізацію знання та священних цінностей, щоб привнести духовність у світовідчуття, одухотворити матерію [10, с. 29].

Класичний світ культури було виміряно людиною. В ньому наука та техніка не виводили людину за межі того, що вона може сприйняти чи пережити. Це була культура, яка відповідала антропології гуманізму й осяжності природності. Сучасна антропологія – філософська антропологія ХХІ ст. – розкриває зовсім іншу сутність людини. Наука та технологія зробили людину певним еством: вона вміщує в собі більше, ніж може безпосередньо уявити чи пережити. У новій антропології людина, озброєна «надгуманною» наукою, не обмежена в прагненні до прибутку і вихована в умовах технологічного ставлення до природи, набуває нову рису – владу. Отже, зараз вона здатна робити добро і зло, будувати та руйнувати. Сила влади людини над усім росте, однак зростання її відповідальності, серйозності, ясності, совісті та сили характеру значно відстає від цього. Головна проблема в постантропології – навчитися керувати владою, що виникла. І, як нам уявляється, провідна роль у новій антропології, яка здатна застосувати владу на благо, належить саме освіті [10, с. 28].

Таким чином, на нашу думку, створенню нової коеволюційної антропології культури будуть сприяти християнська освіта та виховання. Християнська освіта та виховання в парадигмі нової антропології буде передбачати неповернення до старих біблійських догматів і міфів, а розвиток святості відносно всього сущого [10, с. 29]. Постають питання: Які будуть методи і форми «розвитку святості по відношенню до сущого»? Який буде результат виховання і освіти в парадигмі нової антропології? Що очікує сучасну «постлюдину»?

Відповіді на них будуть перспективами подальшого дослідження проблеми людини.

Використані літературні джерела

1. Блозва Л.М. Сучасна дискусія з проблеми преображення людської природи / Л.М. Блозва // Мультиверсум. Філософський альманах. 2014. Вип. 6–7. С. 68–77.
2. Бойченко І. Антропологічний напрям у філософії // Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (голова редкол.) та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
3. Гуревич П.С. Философское толкование человека / П.С. Гуревич. Москва : Центр гуманитарной инициативы, 2012. 215 с.
4. Воропаєва В.Г. Антропологічні засади дослідження людини як цілісної істоти: теоретико-методологічний аналіз / В.Г. Воропаєва // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2008. Вип. 33. С. 169–176.
5. Лютий Т. Філософсько-антропологічний аналіз «нерозумного»: автореф. дис. ... д-ра філос. наук / Т. Лютий. Київ, 2009. 43 с.
6. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма. Москва : АСТ:ЛЮКС, 2004. 349 с.
7. Хамитов Н. Философия человека: от метафизики к метаантропологии / Н. Хамитов. Киев : Ника-центр, 2002. 336 с.
8. Хамітов Н. Філософська антропологія як метаантропологія: метатеорія соціогуманітарного знання і філософія буденного, граничного та метакричного буття людини / Н. Хамітов // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. 2015. № 2. С. 27–41.
9. Хоружий С.С. Проблема постчеловека, или трансформативная антропология глазами синергийной антропологии // Философские науки. 2008. № 2. С. 10–31.
10. Самохвалова Л.С. Человек и судьба мира / Л.С. Самохвалова. Москва, 2000. 196 с.
11. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс / Х. Ортега-и-Гассет; пер. А. Гелескул. Москва: Мысль, 2016. 215 с.
12. Волков Ю.Г., Поликарпов В.С. Интегральная природа человека: Естественно-научный и гуманитарный аспекты / Ю.Г. Волков, В.С. Поликарпов. Ростов/Д., 1994. 283 с.
13. Игнатъева И.Ф. Антропология техники / И.Ф. Игнатъева. Екатеринбург, 1992. 130 с.
14. Мейтув П. Человек и образование / П. Мейтув // Кентавр. 2004. № 4. С. 35–39.
15. Мищенко В.И. Духовность технического творчества / за ред. Л.Л. Товажнянского; О.Г. Романовского // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. 2013. Вип. 34–35 (38–39). С. 67–75.
16. Оконская Н.Б. Основы метаантропологии: Человек и мир / Н.Б. Оконская. Москва : Вузовская книга, 2004. 324 с.
17. Культура на пороге III тысячелетия: Материалы IV международного семинара (Санкт-Петербург, 30 мая – 3 июня 1997 г.). Санкт-Петербург, 1998. 355 с.
18. Хамитов Н., Крылова С. Этика: путь к красоте отношений / Н. Хамитов, С. Крылова // Метаантропологический анализ. Киев : КНТ, 2014. 256 с.
19. Губин В.Д., Некрасова Е.Н. Философская антропология / В.Д. Губин, Е.Н. Некрасова. Москва; Санкт-Петербург, 2000. 240 с.

References

1. Blozva, L.M. (2014). Suchasna dyskusiiia z problemy preobrazhennia liudskoi pryrody [Contemporary discussion on the problem of transformation of human nature]. *Myltiversum. Filosofskyi almanakh – Multiverse. Philosophical almanac*. 6-7. P. 68-77.
2. Boichenko, I. (2002). Antropolohichnyi napriam u filosofii [Anthropological direction in philosophy]. *Filosofskyi entsyklopedychnyi – Philosophical encyclopedic dictionary*. Kyiv: Abrys, 742 p.
3. Gurevich, P.S. (2012). *Filosofskoe tolkovanie cheloveka* [Philosophical interpretation of man]. Moscow. 215 p.
4. Voropaieva, V.H. (2008). Antropolohichni zasady doslidzhennia liudyny yak tsilisnoi istoty: teoretyko-metodolohichniy analiz [Anthropological principles of the study of man as a whole being: theoretical and methodological analysis]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi*

inzhenernoi akademii – Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy. 33. P. 169-176.

5. Liutyi, T. (2009). *Filosofsko-antropolohichniy analiz «nerozumnoho» [Philosophical and anthropological analysis of “unreasonable”]. Extended abstract of Doctor’s thesis. Kyiv. 43 p.*

6. Fukuiama, F. (2004). *Nashe postchelovecheskoe budushchee: Posledstvia biotekhnologicheskoi revoliutsii [Our posthuman future: Implications of the biotechnological revolution]. Moscow. 349 p.*

7. Khamitov, N. (2002). *Filosofia cheloveka: ot metafiziki k metaantropolohii [Philosophy of man: from metaphysics to metaanthropology]. Kiev: Nyka-tsentr, 336 p.*

8. Khamitov, N. (2015). *Filosofska antropolohiia yak metaantropolohiia: metateoriia sotsiohumanitarnoho znannia i filosofia budennoho, granichnogo ta metahranychnogo buttia liudyny [Philosophical anthropology as metaanthropology: metatheory of sociohumanitarian knowledge and philosophy of human, boundary and metagranic being]. Problemy sotsialnoi roboty: filosofii, psykholohiia, sotsiolohiia – Problems of social work: philosophy, psychology, sociology. 2. P. 27-41.*

9. Khoruzhyi, S.S. (2008). *Problema postcheloveka, ili transformativnaia antropolohiia glazamy synerhyinoi antropolohii [The problem of posthuman or transformative anthropology through the eyes of synergistic anthropology]. Fylosofskye nauky – Philosophical Sciences. 2. P. 10-31.*

10. Samokhvalova, L.S. (2000). *Chelovek y sudba mira [Man and the fate of the world]. Moscow. 196 p.*

11. Orteha-y-Hasset, Kh. (2016). *Vosstanie mass [Revolt of the masses]. Moscow. 215 p.*

12. Volkov, Yu.H., & Polykarpov, V.S. (1994). *Integralnaia priroda cheloveka: Estestvenno-nauchnyi i gumanitarnyi aspekty [The integral nature of man: Natural-scientific and humanitarian aspects]. Rostov on Don. 283 p.*

13. Yhnateva, Y.F. (1992). *Antropologiiia tekhniki [Anthropology of technology]. Ekaterynburg. 130 p.*

14. Meituv, P. (2004). *Chelovek y obrazovanye [Spirituality of technical creativity]. Kentavr – Centaur. 4. P. 35-39.*

15. Myshchenko, V.Y. (2013). *Dukhovnost tekhnicheskogo tvorchestva [Spirituality of technical creativity]. Problemy ta perspektivy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity – Problems and prospects of formation of national humanitarian-technical elite. Vol. 34-35. P. 67-75.*

16. Okonskaia, N.B. (2004). *Osnovy metaantropologii: Chelovek i mir [Fundamentals of metaanthropology: Man and the world]. Moscow. 324 p.*

17. *Kultura na poroge III tysiacheletyia [Culture at the Threshold of the Third Millennium]. (1998). Sankt-Peterburh. 355 p.*

18. Khamytov, N., & Krylova, S. (2014). *Etika: pyt' k krasote otnoshenii [Ethics: the path to the beauty of relationships]. Metaantropologicheskyyi analiz – Metaanthropological analysis. Kiev. 256 p.*

19. Gubin, V.D., & Nekrasova, E.N. (2000). *Filosofskaia antropologiiia [Philosophical Anthropology]. Moscow. 240 p.*

Lantukh Alla, Hulbs Olha, Lantukh Valerii. The Problem of a Man in the Vector of Philosophical Anthropology at the Turn of the Millennium.

Summary.

The article deals with the problem of a man at the turn of the XX and XXI centuries in the vector of philosophical anthropology. This is the period of “post anthropology”, where a person is in a situation of “human crisis”, characterized by the fact that he has a clear realization that the person is no longer the ruler in the universe, that he has an awareness of his end. In this case, it is not so much about the end of the world or history in general, but about the end of a culture created by a man of the Prometheus type who has exhausted the possibilities of his development. Even though the Promethean man is heroic, he is at the same time rationalistic and in a sense spiritless, reflecting on his fetishistic fascination with the technique, the progress that he understands in a one-dimensional manner. Today there is a new type of person who does not consider it necessary to justify his claims and actions neither in front of others nor in front of himself. It is vulgar in nature, rejecting all the traditional norms and values of culture and morality, but does not replace them with new, better ones. All these are the conditions of the birth of the posthuman and the begin-

ning of the post-life. The peculiarity of post-life is that one seeks salvation and solace, not in God and faith, but an escape to the virtual world. The crisis that has confronted modern humanity is the result of human activity, that is, it is anthropogenic in nature. To solve this problem, the nature of man, his mentality must be changed. Therefore, there is a need for: methodological reflection of culture so that culture is put in direct contact with man as a generic being; raising the level of ecological culture and sense of social responsibility of the person; rejection of encroachment on the domination of nature, establishment of boundless progress in technology and material growth; rejection of the mentality of a totalitarian culture as the birth and an integral attribute of the totalitarian system of society; aesthetics of life.

Key words: *human; philosophical anthropology; post-life; posthuman; post anthropology.*

Лантух А.П., Гульбс О.А., Лантух В.В. Проблемы человека в векторе философской антропологии на изломе тысячелетий.

Аннотация.

В статье рассматривается проблема человека на изломе XX и XXI веков в векторе философской антропологии. Это период «постантропологии», где человек пребывает в ситуации «человеческого кризиса», который характеризуется тем, что у него возникло ясное осознание того, что человек не является больше властелином Вселенной, что у него появилось осознание собственного конца. Для решения этой проблемы должна измениться природа человека, особенно его ментальность. Поэтому возникает необходимость: методологической рефлексии культуры с тем, чтобы культура была поставлена в прямую связь с человеком как родовым существом; повышать уровень экологической культуры и чувство социальной ответственности человека; отбросить притязания на господство над природой, установку на бесконечный прогресс в технике и материальном росте; отказа от ментальности тоталитарной культуры как порождения и неперемного атрибута тоталитарной системы общества; эстетики жизни.

Ключевые слова: *человек; философская антропология; постжизнь; постчеловек; постантропология.*

Стаття надійшла до редколегії 27 листопада 2019 року